

อิทธิพลของผู้ปกครองต่อทักษะทางปัญญาและทักษะทางพฤติกรรมของนักเรียนไทย

อายุ 15 ปี: บทเรียนจาก PISA

วาทีนีย์ วิชัยยา และ อัครนัย ขวัญอยู่*

คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วันที่รับบทความ 19 กรกฎาคม พ.ศ.2564

วันที่แก้ไขบทความ 6 สิงหาคม พ.ศ.2564

วันที่ตอบรับบทความ 18 สิงหาคม พ.ศ.2564

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับทักษะทางปัญญาและทักษะทางพฤติกรรมของนักเรียนไทย ตลอดจนความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างทุนของผู้ปกครองกับทักษะทางปัญญาและทักษะทางพฤติกรรมของนักเรียนไทย เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้ไปจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการยกระดับทักษะทางปัญญาและทักษะทางพฤติกรรมของนักเรียนไทย โดยอาศัยแนวคิดทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางวัฒนธรรมของปิแอร์ บูร์ดิเยอ เป็นกรอบในการศึกษา ทั้งนี้ อาศัยฐานข้อมูลโครงการประเมินผลนักเรียนร่วมกับนานาชาติ ซึ่งจัดเก็บโดยองค์การเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ โดยกลุ่มตัวอย่างคือนักเรียนไทยอายุ 15 ปี จำนวน 8,249 คน จากทั่วประเทศ

ผลจากการใช้สถิติพรรณนาพิจารณาระดับทักษะของนักเรียน พบว่า ในมิติคะแนนทักษะทางปัญญา นักเรียนชายเป็นกลุ่มที่มีระดับทักษะทางปัญญาน้อยกว่านักเรียนหญิง และนักเรียนในโรงเรียนเอกชนมีคะแนนทักษะทางปัญญาสูงกว่าโรงเรียนรัฐบาล ในขณะที่มิติคะแนนทักษะทางพฤติกรรม พบว่า นักเรียนชายมีทักษะทางพฤติกรรมใกล้เคียงกับนักเรียนหญิง แต่นักเรียนในโรงเรียนรัฐบาลมีทักษะทางพฤติกรรมสูงกว่าโรงเรียนเอกชน สำหรับการเลือกใช้แบบจำลองสมการโครงสร้างศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างตัวแปรทุนของผู้ปกครองและตัวแปรทักษะของนักเรียน พบว่า ทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางวัฒนธรรมของผู้ปกครอง เป็นปัจจัยสำคัญที่เกื้อหนุนให้นักเรียนมีทักษะทางปัญญาที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างมีนัยยะสำคัญ นอกจากนี้ทักษะทางพฤติกรรมของนักเรียนยังมีส่วนเกื้อหนุนทักษะทางปัญญาของนักเรียนด้วย โดยค่ารากที่สองของค่าความคลาดเคลื่อนกำลังสองเฉลี่ย (RMSE) เท่ากับ 0.071 และค่าดัชนีความกลมกลืนระหว่างข้อมูลเชิงประจักษ์กับแบบจำลองที่กำหนดขึ้น (GFI) เท่ากับ 0.874

ข้อค้นพบดังกล่าวสะท้อนความเหลื่อมล้ำของทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางวัฒนธรรมในกลุ่มผู้ปกครองซึ่งสัมพันธ์กับทักษะของนักเรียน ทั้งนี้ บทความนี้มีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อยกระดับทักษะของนักเรียนว่า โรงเรียนต้องจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษาแก่นักเรียนจากครัวเรือนที่มีข้อจำกัดทางเศรษฐกิจ ให้ความสำคัญกับกิจกรรมเชิงสุนทรีย์ การมีส่วนร่วมของสถาบันครอบครัว รวมทั้ง ให้น้ำหนักกับการพัฒนาทั้งทักษะทางปัญญาและทักษะทางพฤติกรรมของนักเรียน

คำสำคัญ: ทุน, ทักษะทางปัญญา, ทักษะทางพฤติกรรม, ปิแอร์ บูร์ดิเยอ, สังคมวิทยา

* ผู้รับผิดชอบบทความ: akkarana@gmail.com

DOI: 10.14456/tujournal.2022.19

Parental Influences on Cognitive and Non-Cognitive Skills among 15-Year-Old Thai Students: Lessons Learned from PISA

Watinee Wichaiya and Akkaranai Kwanyou*

Faculty of Sociology and Anthropology, Thammasat University

Received 19 July 2021

Received in revised 6 August 2021

Accepted 18 August 2021

Abstract

This article aims to investigate the levels of cognitive and non-cognitive skills of 15-year-old Thai students, and to examine causal relations between parental capital and those skills. More specifically, the study analyzes a sample of 8,249 15-year-old Thai students across the country from a database of OECD's Programme for International Student Assessment (PISA) through the prism of Pierre Bourdieu's concept of economic capital and cultural capital. The research anticipates paying more attention to both cognitive and non-cognitive skills of Thai students in educational policymaking.

Results of statistical analysis reveal that male students have lower cognitive skills than female students, and private school students have those skills higher than public school students. In analyzing non-cognitive skills among these students, both male and female students have the same score level for these skills. However, governmental school students appear to have higher non-cognitive skills than private school students.

Considering the causal relationship between parental capital and those two skills with the "Structural Equation Model," levels of parents' economic and cultural capital significantly affect the cognitive skills of these students. In addition, students' non-cognitive skills would also contribute to their cognitive skills. The root means square error (RMSE) was 0.071 and the goodness of fit (GFI) was 0.874.

The finding of this research highlights the inequality of parents' economic and cultural capital in relation to their students' skills. This article provides policy recommendations to further improve student skills, especially for schools: to allocate educational resources for students from low-income families, pay attention to students' aesthetic activities, encourage their family involvement, and focus more on developing their cognitive and non-cognitive skills.

Keywords: Capital, Cognitive Skills, Non-cognitive Skills, Pierre Bourdieu, Sociology

* Corresponding author: akkaranai@gmail.com

DOI: 10.14456/tujournal.2022.19

บทนำ

ทักษะเป็นคุณสมบัติส่วนบุคคล ซึ่งได้รับอิทธิพลจากสังคมผ่านการฝึกอบรมและพัฒนา โดยการใช้ทักษะจะก่อให้เกิดคุณค่าบางอย่าง ทั้งนี้ ทักษะมักถูกแบ่งออกเป็นทักษะทางปัญญา (cognitive skills) และทักษะทางพฤติกรรม (non-cognitive skills) โดยทักษะทางปัญญาเป็น คำศัพท์ที่ใช้กับกิจกรรมการคิด (thinking activities) ได้แก่ การอ่าน การเขียน การคำนวณ การแก้ปัญหา ไอที การเรียนรู้ทักษะใหม่ ๆ และอื่น ๆ (Green, 2011) ในขณะที่ทักษะทาง พฤติกรรมเป็นแบบแผนของความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรม (Borghans, Duckworth, Heckman, & ter Weel, 2008) ซึ่งกำหนดโดยสังคม สามารถพัฒนาได้ตลอดช่วงชีวิต และ ก่อให้เกิดคุณค่าบางประการ โดยประกอบด้วยลักษณะส่วนบุคคล ทักษะ และแรงจูงใจ ทั้งนี้ นักวิชาการและองค์กรต่าง ๆ ได้จัดแบ่งประเภทของทักษะทางพฤติกรรมไว้อย่างหลากหลาย เช่น องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้แบ่งทักษะทาง พฤติกรรมเป็น 3 มิติ ได้แก่ ความขยันหมั่นเพียร การควบคุมตนเอง และทักษะทางสังคม ซึ่งสำคัญ ต่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้พร้อมสำหรับโลกในศตวรรษที่ 21 ซึ่งทักษะต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนถูก มองว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญที่เอื้อต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศและความเป็นอยู่ที่ดีของ ปัจเจกบุคคล (Zhou, 2016)

สำหรับการวัดทักษะของนักเรียน การวัดทักษะทางปัญญามักอิงคะแนนจากแบบทดสอบ และผลจากแบบทดสอบมักสัมพันธ์กับผลการเรียนของผู้เรียน (Kautz, Heckman, Diris, Weel, & Borghans, 2014) ทั้งนี้ ปัจจัยหลายประการที่มีอิทธิพลต่อทักษะทางปัญญา เช่น คุณลักษณะส่วนบุคคลของผู้เรียน ครอบครัว สถานศึกษา (ทิพย์วรรณ สุขใจรุ่งวัฒนา และ ชีรศักดิ์ อุ่นอารมย์เลิศ, 2553; พัสสุตา กัลยาณวุฒิ, 2558) ในขณะที่การวัดทักษะทางพฤติกรรม มุ่งสนใจลักษณะ พฤติกรรมที่ไม่เกี่ยวข้องกับทักษะทางปัญญา เช่น แรงจูงใจ ความเพียรพยายาม ซึ่งพัฒนาขึ้น ในช่วงชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่เด็กจนโต และได้รับอิทธิพลจากสภาพแวดล้อม เช่น ผู้ปกครอง ครอบครัว ทั้งนี้ ทักษะทางพฤติกรรมช่วยให้ผู้เรียนปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมทางสังคม ทำงาน ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างราบรื่น อีกทั้ง เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอีกด้วย (Liu, 2016) อย่างไรก็ตาม ผู้กำหนดนโยบายมักมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะทางปัญญาของนักเรียน โดยมองข้ามทักษะทางพฤติกรรมและบริบทแวดล้อมของนักเรียน ซึ่งอาจมีผลต่อการทำงานใน ตลาดแรงงานในอนาคต ทักษะทางปัญญาและทักษะทางพฤติกรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นที่ ต้องพิจารณาควบคู่กัน ทั้งในมิติการวิจัย นโยบาย และการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ (Hora & Blackburn Cohen, 2018)

นักสังคมวิทยาสนใจครอบคลุมในฐานะกลุ่มทางสังคมและสถาบันทางสังคม ที่มีบทบาท ต่อการเรียนรู้และการพัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ ของนักเรียนไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าสถาบันการศึกษา

(De Coulon, Meschi, & Vignoles, 2011; Gunindi, Sahin, & Demircioglu, 2012) โดยครอบครัวสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของเด็กอย่างยิ่ง (Mooney, Oliver, & Smith, 2009; Upali, 2017) เช่น การศึกษาเรื่อง Maternal Support of Children's Math Learning in Associations Between Family Income and Math School Readiness (Lombardi & Dearing, 2021) สนใจศึกษาการสนับสนุนของมารดาต่อการเรียนรู้คณิตศาสตร์ของเด็กปฐมวัย โดยการวิเคราะห์สมการโครงสร้าง (SEM) เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ทางตรงและทางอ้อมระหว่างรายได้ของครอบครัว การสนับสนุนของมารดาในการเรียนรู้คณิตศาสตร์ และความพร้อมทางคณิตศาสตร์ของเด็กในการเข้าสู่ระบบโรงเรียน (แบ่งเป็น ทักษะการนับและการคำนวณของเด็ก) พบว่า รายได้ของครอบครัวสัมพันธ์ทางอ้อมกับความพร้อมทางคณิตศาสตร์ของเด็กในการเข้าสู่ระบบโรงเรียน ผ่านตัวแปรแทรกกลาง คือ การสนับสนุนการเรียนรู้เชิงตัวเลขของมารดา (Maternal Numerical Support) โดยงานวิจัยนี้้นำไปสู่การตั้งข้อสังเกตถึงความแตกต่างของทักษะการนับและการคำนวณในเด็ก ที่อาจเกี่ยวข้องกับข้อจำกัดทางรายได้ของครอบครัว ซึ่งอาจมีผลต่อการแสดงบทบาทของมารดาในการสนับสนุนการเรียนรู้เชิงตัวเลขแก่บุตร

บทความนี้จึงมุ่งเน้นนำเสนอระดับทักษะทางปัญญาและทักษะทางพฤติกรรมของนักเรียน ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างทุนของผู้ปกครองกับทักษะทางปัญญาและทักษะทางพฤติกรรมของนักเรียน และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการยกระดับทักษะเหล่านั้นของนักเรียนไทย โดยอาศัยแหล่งข้อมูลทุติยภูมิจากโครงการประเมินผลนักเรียนร่วมกับนานาชาติ (The Programme for International Student Assessment หรือ PISA) ซึ่งเป็นการประเมินขนาดใหญ่ระดับนานาชาติ (International Large-scale Assessments หรือ ILSA) ที่ชี้ให้เห็นถึงบริบทการศึกษาของสังคมต่าง ๆ และอาจนำไปสู่ยุทธศาสตร์ในการดำเนินนโยบายการศึกษา อันประโยชน์ต่อการยกระดับการศึกษา การลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเท่าเทียมทางสังคม และการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Breakspear, 2014)

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวัดระดับทักษะทางปัญญาและทักษะทางพฤติกรรมของนักเรียนไทย
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างทุนของผู้ปกครอง กับทักษะทางปัญญาและทักษะทางพฤติกรรมของนักเรียนไทย
3. เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการยกระดับทักษะทางปัญญาและทักษะทางพฤติกรรมของนักเรียนไทย

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดของปิแอร์ บูร์ดิเยอ (Pierre Bourdieu) ถูกนำมาใช้อธิบายความสำเร็จทางการศึกษาของนักเรียน โดยทุนเป็นแรงงานที่ถูกละสม (capital is accumulated labor) (Bourdieu, 1986) เป็นสิ่งใดก็ได้ที่ถูกกำหนดให้มีคุณค่าในสนาม (field) หนึ่ง ๆ ทุนแต่ละชนิดจึงเป็นแหล่งของทรัพยากร การที่บุคคลครอบครองทุนแตกต่างกันจึงทำให้มีสถานภาพทางสังคมแตกต่างกัน และทำให้คน ๆ หนึ่งแตกต่างจากคนอื่น ทั้งนี้ ทุนทางเศรษฐกิจ (economic capital) สามารถเปลี่ยนไปสู่เงินและอาจถูกทำให้อยู่ในรูปของสิทธิในทรัพย์สินได้อย่างตรงไปตรงมาและได้โดยทันที (Bourdieu, 1986) ทุนชนิดนี้จึงคำนวณได้และมีรูปแบบชัดเจน เช่น เงินสด ราคาที่ดิน ราคาเครื่องจักร เป็นต้น ซึ่งแม้ว่าทุนดังกล่าวจะปรากฏในสนามเศรษฐกิจ แต่ก็อาจเคลื่อนย้ายสู่สนามอื่น ๆ ได้ (กาญจนา แก้วเทพ และ สมสุข หินวิมาน, 2560) ทั้งนี้ งานวิจัยที่สนใจปัจจัยทางเศรษฐกิจของครอบครัว ที่ส่งผลต่อทักษะทางปัญญาและทักษะทางพฤติกรรมของผู้เรียน เช่น งานศึกษาเรื่อง The Determinants of Cognitive and Non-cognitive Educational Outcomes: Empirical Evidence in Spain Using a Bayesian Approach (Cordero, Muñiz, & Polo, 2016) พบว่า รายได้ของครอบครัวและระดับการศึกษาของมารดาสัมพันธ์กับระดับทักษะทางปัญญาของผู้เรียน ในขณะที่ระดับการศึกษาและคุณวุฒิทางวิชาชีพของมารดา รายได้ของครอบครัว ไม่สัมพันธ์กับทักษะทางพฤติกรรมของผู้เรียน ซึ่งในงานศึกษาดังกล่าวมองว่า ตัวแปรที่สามารถอธิบายทักษะทางพฤติกรรมของผู้เรียนได้ดีกว่า คือ พฤติกรรมของผู้ปกครองในการเฝ้าติดตามกิจกรรมยามว่างของนักเรียน รวมถึงการส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน หรือแม้แต่การวางกฎเกณฑ์การอยู่ร่วมกันในครัวเรือน

ในขณะที่ทุนทางวัฒนธรรม (cultural capital) เป็นแนวคิดที่ใช้อธิบายความสำเร็จทางการศึกษาที่ไม่เท่าเทียมกันของเด็กที่เกิดจากชนชั้นทางสังคมที่แตกต่างกัน โดยผลประโยชน์ที่เด็กชนชั้นต่าง ๆ และเสี้ยวของชนชั้น (class fraction) ได้รับในตลาดการศึกษา ชี้ให้เห็นถึงการกระจายทุนทางวัฒนธรรมระหว่างชนชั้นและเสี้ยวของชนชั้นต่าง ๆ (ซึ่งขัดแย้งกับความเชื่อดั้งเดิมที่มองว่าความสำเร็จและความล้มเหลวทางการเรียนเป็นผลจากความสามารถตามธรรมชาติ) โดยทุนทางวัฒนธรรมแบ่งเป็น 3 รูปแบบ (Bourdieu, 1986) ได้แก่ รูปแบบแรก ทุนทางวัฒนธรรมในสภาวะวัตถุ (objectified state) เป็นสื่อหรือสิ่งของ เช่น อนุสาวรีย์รูปภาพ งานเขียน เครื่องจักร เทคโนโลยีที่สนับสนุนด้านการเรียน หนังสือเรียน เป็นต้น โดยสามารถแสดงออกและสืบทอดผ่านวัตถุ เช่น การสะสมภาพวาด งานศิลปะ ดังนั้น ทุนวัฒนธรรมประเภทนี้จึงปรากฏทั้งในรูปวัตถุและความเป็นเจ้าของในวัตถุนั้น (Tan & Liu, 2018) ซึ่งสามารถสื่อถึงสถานะทางสังคมและรสนิยมผ่านสิ่งของของผู้ครอบครอง (ซึ่งเหนือกว่าบุคคลอื่น) โดยครอบครัวมักส่งต่อทุนประเภทนี้แก่นักเรียน เช่น หนังสือ ดนตรี กีฬา เป็นต้น (ศราวุฒิ งามยิ่ง, ปริชัย ดาวอุดม และ

มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ, 2563) ในขณะที่รูปแบบที่สอง ทูทางวัฒนธรรมในสภาวะสถาบัน (institutionalised state) เป็นการรับประกัน โดยแสดงออกในรูปของประกาศนียบัตร หนังสือรับรอง และการสอบ งานวิจัยหลายชิ้นพบว่า ระดับการศึกษาของพ่อแม่มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของนักเรียนอย่างมาก และเชื่อมโยงกับโอกาสทางการศึกษาที่แตกต่างกันของรุ่นลูก สุดท้ายรูปแบบที่สาม ทูทางวัฒนธรรมในสภาวะแฝงฝัง (embodied state) เป็นทุนที่เชื่อมโยงกับร่างกายและสมมุติว่ารวมอยู่ในร่างกาย ซึ่งแนวทฤษฎีของร่างกายและจิตใจที่คงทนถาวร ต้องมีการส่งผ่านทุนผ่านการปลูกฝังและกลืนกลาย ซึ่งทำให้มีต้นทุนด้านเวลา ดังที่บูร์ดิเยอ ยกตัวอย่างว่าการมีเรือนร่างที่มีกล้ามเนื้อหรือเรือนร่างสีแทนไม่สามารถทำได้ในชั่ววินาที (Bourdieu, 1986) ทั้งนี้ การแปลงทุนประเภทนี้สามารถเกิดขึ้นได้แต่ต้องมีเงื่อนไขประกอบ เช่น ขนชั้นทางสังคม เวลา เป็นต้น เช่น งานศึกษาของ De Graaf, De Graaf, & Kraaykamp (2000) พบว่า ทูทางวัฒนธรรมของผู้ปกครอง (ในที่นี้คือพฤติกรรมกรรมการอ่านของผู้ปกครอง) มีผลต่อความสำเร็จทางการศึกษาของเด็กในเนเธอร์แลนด์ ซึ่งสามารถใช้ทำนายความสำเร็จในโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเด็กที่พ่อแม่มีระดับการศึกษาต่ำ

ทุนเหล่านี้ก่อให้เกิดความได้เปรียบทางสังคมและสามารถส่งต่อไปยังบุคคลที่ใกล้ชิด เช่น คนในครอบครัว การสะสมทุนทำให้นักเรียนที่มาจากชนชั้นนำได้ประโยชน์และประสบความสำเร็จจากระบบการศึกษา ซึ่งทุนเหล่านี้ถูกปิดบังซ่อนเร้นภายใต้โฉมหน้าของทักษะความเป็นเลิศและความสามารถทางวิชาการ ความสามารถของนักเรียนเหล่านั้นจึงมิใช่พรสวรรค์แต่กำเนิด ตัวอย่างหนึ่งที่ชัดเจนคือ การใช้ผลสัมฤทธิ์วัดความสำเร็จของนักเรียนและมาตรฐานของโรงเรียน ขยายช่องว่างความไม่เท่าเทียมให้กว้างมากขึ้น ดังจะเห็นว่า ประการแรก นักเรียนบางกลุ่ม เช่น นักเรียนที่เรียนเน้นวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ นักเรียนสังกัดโรงเรียนสาธิต นักเรียนที่มีฐานะปานกลางถึงดี นักเรียนที่เรียนในเขตเมือง มีคะแนนทดสอบ PISA เฉลี่ยสูงกว่านักเรียนกลุ่มอื่น ประการที่สอง ผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนมีผลต่อการเลือกเรียนในระดับอุดมศึกษา นักเรียนที่มีคะแนนดีมักเลือกเรียนในคณะที่บัณฑิตมีความมั่นคงและรายได้สูง นักเรียนที่มีทุนทางเศรษฐกิจสูงจึงได้ประโยชน์จากระบบนี้ (ศราวุฒิ งามยิ่ง, ปรัชัย ดาวอุดม และมณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ, 2563)

อิทธิพลของครอบครัวต่อการศึกษาของนักเรียนจึงเป็นหัวข้อสำคัญของสังคมวิทยาการศึกษาหลายทศวรรษ (Ho, 2010) โดยทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางวัฒนธรรมของผู้ปกครองถูกถ่ายทอดสู่รุ่นลูก อันส่งผลต่อทักษะทางปัญญาและทักษะทางพฤติกรรมของนักเรียน เช่น ในกรณีทุนทางเศรษฐกิจ ซึ่งวัดจากเงินหรือสิทธิในการครอบครองทรัพย์สิน การสำรวจชี้ว่านักเรียนที่อาศัยในบ้านที่มีคอมพิวเตอร์จำนวนมากจะมีความสามารถในการเรียนวิทยาศาสตร์สูงกว่านักเรียนที่อาศัยในบ้านที่มีจำนวนคอมพิวเตอร์น้อยกว่าอย่างมีนัยสำคัญ (Topçu, Arıkan, & Erbilgin, 2015) หรือ กรณีทุนทางวัฒนธรรมก็เช่นกัน ที่ถูกถ่ายทอดสู่เด็กในพื้นที่ของบ้านและมีผลกระทบ

ต่อความสามารถของเด็ก โดยทุนทางวัฒนธรรมสามารถอธิบายความแตกต่างของชนชั้นทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จทางการศึกษาของเด็ก (Sullivan, 2001) เช่น ชนชั้นของบิดา สถานะทางเศรษฐกิจสังคมของครอบครัว กำหนดทุนทางวัฒนธรรมของนักเรียนและผลิตซ้ำช่วงชั้นทางสังคมผ่านการศึกษาและความสามารถของนักเรียน (Katsillis & Robinson, 1990) ซึ่งชี้ให้เห็นถึงการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม และความไม่เท่าเทียมทางการศึกษา สำหรับบุรุษิเยทุนทางวัฒนธรรมจะส่งเสริมความสำเร็จทางการศึกษาภายใต้ 3 เงื่อนไข ได้แก่ ผู้ปกครองจะต้องครอบครองทุนทางวัฒนธรรม ผู้ปกครองจะต้องถ่ายทอดทุนทางวัฒนธรรมไปยังบุตร และบุตรจะต้องซึมซับทุนทางวัฒนธรรมและเปลี่ยนทุนไปเป็นความสำเร็จทางการศึกษา ดังนั้นจึงสามารถมองเห็นผลกระทบของทุนทางวัฒนธรรมผ่านความสำเร็จทางการศึกษาของบุตร (Jaeger, 2009) โดยทุนนั้นก่อให้เกิดและผลิตซ้ำผลประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ (Bourdieu, 1986) รวมถึงการนำไปสู่ความไม่เท่าเทียมทางการศึกษาด้วย (Cardona, Diewald, Kaiser, & Osmanowski, 2015; Goßmann, 2018)

การดำเนินนโยบายที่เน้นบทบาทของผู้ปกครองต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ส่งเสริมให้ทำงานวิจัยจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานวิจัยที่สนใจบทบาทของทุนทางวัฒนธรรม นโยบายเหล่านี้ได้กลายเป็นหนทางที่โรงเรียนสามารถได้ประโยชน์จากทุนทางวัฒนธรรมของผู้ปกครอง ในฐานะทรัพยากรที่ขับเคลื่อนมาตรฐานการศึกษา เช่น Tan (2017) เสนอว่า ทุนทางวัฒนธรรมของผู้ปกครองสามารถส่งเสริมความสำเร็จทางการศึกษาของนักเรียน โดยใช้กลไกของภาคส่วนต่าง ๆ ดังนี้ การส่งเสริมทุนทางวัฒนธรรมในสถานะสถาบันของผู้ปกครอง (ได้แก่ การสนับสนุนให้ผู้ปกครองสามารถเข้าถึงประกาศนียบัตรทางการศึกษาของมหาวิทยาลัย) การส่งเสริมทุนทางวัฒนธรรมในสถานะแฝงฝังของผู้ปกครอง (ได้แก่ การสนับสนุนให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมเพิ่มขึ้น) และการส่งเสริมทุนทางวัฒนธรรมในสถานะวัตถุของผู้ปกครอง (ได้แก่ การสนับสนุนสิ่งอำนวยความสะดวกทางการศึกษา) อย่างไรก็ตาม ในอีกด้านหนึ่งการมีส่วนร่วมและทางเลือกของผู้ปกครองถูกมองว่าทำหน้าที่ผลิตซ้ำผลประโยชน์จากระบบการศึกษา ดังนั้น นโยบายที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งชนชั้นกลางในระบบการศึกษา เป็นไปเพื่อรักษากำไรสูงสุด (ซึ่งตนเองครอบครองอยู่แล้ว) และทำให้ความไม่เท่าเทียมทางสังคมเพิ่มมากขึ้นในระบบการศึกษา (Reay, 2004; Cardona, Diewald, Kaiser, & Osmanowski, 2015; Goßmann, 2018)

ทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางเศรษฐกิจของผู้ปกครองเกี่ยวข้องกัน และมีอิทธิพลต่อทุนทางวัฒนธรรมของนักเรียน ซึ่งมีผลต่อความสำเร็จทางการศึกษาของนักเรียนในที่สุด ดังนั้น การที่ผู้ปกครองและนักเรียนครอบครองทุนทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน ย่อมทำให้ผลลัพธ์ทางการศึกษาของนักเรียนแตกต่างกัน (Cheng, 2012) ดังที่ Luo, Guan, Xia, & Sun (2017) ศึกษาเรื่อง Analysis on the Influence of Family Background and Cultural Capital on the Non-cognitive Skills of Children พบว่า รายได้ของครอบครัว อาชีพและการศึกษาของ

พ่อแม่ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมระหว่างพ่อแม่และลูก หนังสือของครอบครัว เกรดของเด็ก และคุณภาพของการสอน มีผลในเชิงบวกต่อทักษะทางพฤติกรรมของนักเรียน ดังนั้น ภูมิหลังของครอบครัวและทุนทางวัฒนธรรมจึงส่งเสริมทักษะทางพฤติกรรมของเด็ก เช่น การควบคุมตนเอง (ความสนใจในชั้นเรียนและเพศของเด็กไม่ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญ) ซึ่งนี้ชี้ให้เห็นว่าทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางวัฒนธรรมมีความสำคัญต่อการแสดงออกของนักเรียนในหลายสังคม

จากข้างต้น บทความนี้จะใช้แนวคิดทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางวัฒนธรรมของปีแอร์ บูร์ดิเยอ เป็นกรอบคิดในการศึกษา เพื่อนำเสนอระดับทักษะทางปัญญาและทักษะทางพฤติกรรมของนักเรียน ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างทุนของผู้ปกครองกับทักษะทางปัญญาและทักษะทางพฤติกรรมของนักเรียน และจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการยกระดับทักษะเหล่านั้นของนักเรียนไทย โดยอาศัยแหล่งข้อมูลทุติยภูมิจาก PISA ซึ่งเป็นประเด็นวิจัยที่ไม่ปรากฏแพร่หลายนักในสังคมไทยทั้งในแง่แนวคิดทฤษฎีและระเบียบวิธีวิจัย

สมมุติฐานการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง คณะผู้วิจัยได้สร้างสมมุติฐานสำหรับการวิจัย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

สมมุติฐานที่ 1 ทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางวัฒนธรรมของผู้ปกครอง เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อทักษะทางพฤติกรรมของนักเรียน

สมมุติฐานที่ 2 ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางวัฒนธรรมของผู้ปกครอง และทักษะทางพฤติกรรมของนักเรียน เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อทักษะทางปัญญาของนักเรียน

วิธีการวิจัย

ในงานศึกษานี้ คณะผู้วิจัยอาศัยข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) จากฐานข้อมูลโครงการประเมินผลนักเรียนร่วมกับนานาชาติ (Programme for International Student Assessment) หรือเรียกโดยย่อว่า PISA ซึ่งริเริ่มโดยองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organization for Economic Co-operation and Development หรือ OECD) โดย OECD ได้สุ่มเลือกตัวอย่างโดยอาศัยระเบียบวิธีการทางสถิติในทุกขั้นตอน เพื่อเป็นหลักประกันว่านักเรียนที่ได้รับการสุ่มเลือกให้เข้าร่วมโครงการ PISA จะมีความเป็นตัวแทน (representative) ของนักเรียนทั่วประเทศ ผลจากการสุ่มตัวอย่างทำให้นักเรียนที่เข้าร่วมโครงการจำนวนทั้งสิ้น 8,249 คน จาก 273 โรงเรียนทั่วประเทศ ซึ่งเป็นไปตามกรอบการกำหนดขนาดตัวอย่างโดยอาศัยวิธีการของคอคแรน (Cochran) ตามสมการ (1) ที่ระดับความเชื่อมั่นในการทดสอบ 95%

$$n = \frac{p(1-p)Z^2}{e^2}$$

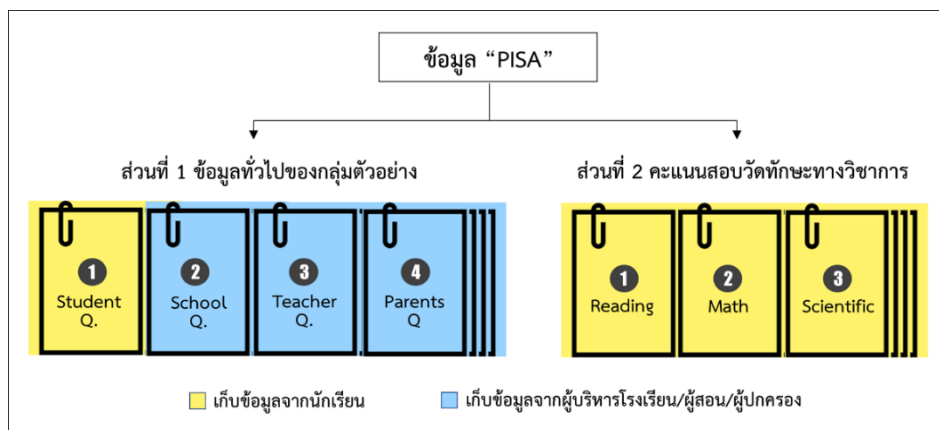
- โดยที่
- n คือ ขนาดของตัวอย่างที่ต้องการ (Sample Size)
 - p คือ สัดส่วนของลักษณะที่สนใจในประชากร
 - e คือ ระดับความคลาดเคลื่อนในการสุ่มตัวอย่างที่ยอมรับได้ (Sampling Error)
 - z คือ ระดับนัยสำคัญทางสถิติในการทดสอบ (ระดับ 95% ให้ค่า $z = 1.96$)

หลังจากกำหนดขนาดตัวอย่าง OECD ได้ดำเนินการออกแบบการสุ่มตัวอย่าง (Sampling Design) โดยอาศัยเทคนิคการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) ในการเลือกโรงเรียนจากสังกัดต่าง ๆ ในประเทศไทย ครอบคลุมทุกสังกัด ทั้งนี้เพื่อป้องกันความแปรผันของข้อมูลอันเกิดจากความแตกต่างของลักษณะตัวอย่าง เช่น นักเรียนที่ศึกษาอยู่ในโรงเรียนสังกัดหน่วยงานรัฐบาล อาจมีระดับเศรษฐกิจสังคมที่แตกต่างจากนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน หรือนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร อาจมีบริบทแวดล้อมที่แตกต่างจากนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในโรงเรียนสังกัดกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ซึ่งความแตกต่างดังกล่าวอาจนำมาซึ่งระดับทักษะความรู้ที่แตกต่างกันตามไปด้วย ดังนั้น เพื่อป้องกันความแปรผันดังกล่าว OECD และสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) ซึ่งเป็นผู้ดำเนินโครงการดังกล่าวในประเทศไทย จึงดำเนินการเก็บข้อมูลจากตัวอย่างในโรงเรียนครบทุกสังกัด ตามสัดส่วนของประชากร มีรายละเอียดดังนี้

- 1) โรงเรียนในสังกัดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 3,842 ตัวอย่าง
- 2) โรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน 1,225 ตัวอย่าง
- 3) โรงเรียนในสังกัดสำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร 1,096 ตัวอย่าง
- 4) โรงเรียนในสังกัดกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย 1,002 ตัวอย่าง
- 5) โรงเรียนสาธิตของมหาวิทยาลัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา 365 ตัวอย่าง
- 6) วิทยาลัยในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา 719 ตัวอย่าง

สำหรับข้อมูลที่เก็บรวบรวมนั้น แบ่งเป็น 2 ส่วนหลัก ได้แก่ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง แบ่งออกเป็น 4 ระดับชั้นข้อมูล ประกอบด้วย ระดับนักเรียน ระดับโรงเรียน ระดับผู้สอน และระดับผู้ปกครอง ซึ่งเป็นข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มตัวอย่างทั้งในมิติสถานะทางเศรษฐกิจสังคม (socioeconomic status) คุณลักษณะ (characteristics) พฤติกรรม (behaviors) และทัศนคติ (attitudes) ในด้านต่าง ๆ และส่วนที่ 2 คะแนนสอบวัดทักษะทางวิชาการ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ด้าน

ได้แก่ ทักษะด้านการอ่าน (reading literacy) ทักษะด้านคณิตศาสตร์ (mathematical literacy) และทักษะด้านวิทยาศาสตร์ (scientific literacy) (ภาพประกอบ 1) มีรายละเอียด ดังนี้

ภาพประกอบ 1 ส่วนประกอบของข้อมูลในฐานข้อมูล PISA ปีค.ศ. 2015

ที่มา: คณะผู้วิจัย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย 4 ระดับชั้นข้อมูล ได้แก่

ระดับนักเรียน (student level) เป็นข้อคำถามที่ใช้วัดคุณลักษณะทั่วไปของนักเรียน ตลอดจนพฤติกรรม และทัศนคติต่าง ๆ เกี่ยวกับการเรียนและการสอน โดยนักเรียนหรือกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ให้ข้อมูล ทั้งนี้ข้อคำถามแบ่งเป็น 7 ส่วน ได้แก่ 1) ข้อมูลส่วนบุคคลและครัวเรือน 2) ความคาดหวังในชีวิต 3) การเรียนรู้และความสนใจด้านวิทยาศาสตร์ 4) ทัศนคติที่มีต่อการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ 5) มุมมองที่มีต่อครูผู้สอน 6) การปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมชั้น และ 7) บรรยากาศการเรียนในห้องเรียน

ระดับโรงเรียน (school level) เป็นข้อคำถามที่ใช้วัดคุณลักษณะทั่วไปของโรงเรียนหรือสถานศึกษาที่กลุ่มตัวอย่างกำลังศึกษาอยู่ในปัจจุบัน โดยผู้บริหารของโรงเรียนหรือผู้มีอำนาจในการตัดสินใจเชิงนโยบายในสถานศึกษาเป็นผู้ให้ข้อมูล ทั้งนี้ ข้อคำถามแบ่งเป็น 6 ส่วน ได้แก่ 1) ข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียน (school background information) 2) รูปแบบการบริหารสถานศึกษา (school management) 3) คุณลักษณะของผู้สอน (teaching staff) 4) การประเมินผลและควบคุมคุณภาพการศึกษา (assessment and evaluation) 5) คุณลักษณะของผู้เรียน (targeted groups) และ 6) สภาพแวดล้อมของโรงเรียน (school climate)

ระดับครู/ผู้สอน (teacher level) เป็นข้อคำถามที่ใช้วัดคุณลักษณะทั่วไปของครู/ผู้สอน ทั้งนี้ข้อคำถามแบ่งเป็น 5 ส่วน ได้แก่ 1) คุณลักษณะทั่วไปของผู้สอน 2) ภาระงานสอน และภาระ

งานอื่นๆ 3) การพัฒนาทักษะและการฝึกอบรม 4) ทักษะคิดเชิงบวกและเชิงลบที่มีต่อนักเรียนในชั้นเรียน และ 5) อุปสรรคในการทำงาน

ระดับครอบครัว (family level) เป็นข้อความที่ใช้วัดคุณลักษณะทั่วไปของครอบครัวหรือผู้ปกครองของนักเรียน ทั้งนี้ข้อความแบ่งเป็น 5 ส่วน ได้แก่ 1) ภูมิหลังทั่วไปของครอบครัว 2) สถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว 3) มุมมองของผู้ปกครองที่มีต่อการเรียน 4) การให้การสนับสนุนนักเรียนในด้านการเรียน และ 5) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในกิจกรรมของโรงเรียน

อย่างไรก็ตาม การจัดเก็บข้อมูลของ OECD ในประเทศไทยช่วงรอบปีค.ศ. 2015 ไม่ครอบคลุมทั้ง 4 ระดับชั้นข้อมูล โดยรวบรวมข้อมูลระดับนักเรียน (student level) และระดับโรงเรียน (school level) เท่านั้น แต่กระนั้น ข้อมูลดังกล่าวก็สามารถสะท้อนปัจจัยด้านครอบครัวผ่านมุมมองของนักเรียนได้ และเพียงพอต่อการตอบวัตถุประสงค์การวิจัย ดังจะเห็นว่ามีข้อความต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับผู้ปกครองและครอบครัวของนักเรียน เช่น ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองและนักเรียน เป็นต้น

ส่วนที่ 2 ข้อมูลการประเมินทักษะ (literacy) ในทางวิชาการของนักเรียน ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ ทักษะด้านการอ่าน (reading literacy) ทักษะด้านคณิตศาสตร์ (mathematical literacy) และทักษะด้านวิทยาศาสตร์ (scientific literacy)

ภายหลังจากที่คณะผู้วิจัยได้จัดกระทำข้อมูล (data manipulation) และคัดเลือกตัวแปรที่สามารถวัด หรือสะท้อนคุณลักษณะของนักเรียนตามกรอบแนวคิด ต่อมาคณะผู้วิจัยได้อาศัยแบบจำลองการวิเคราะห์สมการโครงสร้าง (Structure Equation Model หรือ SEM) ซึ่งเป็นสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างแบบแผนความสัมพันธ์ของข้อมูลที่อยู่ในฐานข้อมูลกับสมมติฐานต่าง ๆ ที่อยู่ในกรอบแนวคิดของงานศึกษา ว่ามีความสอดคล้องต้องกันหรือไม่ โดยแบ่งเป็นแบบสมการโครงสร้าง (Structural Equation Model) ในสมการที่ (1) และตัวแบบการวัด (Measurement Model) ในสมการที่ (3)

$$\eta = B\eta + \Gamma\xi + \zeta \begin{cases} \eta_1 = \beta_{12}\eta_2 + \gamma_{11}\xi_1 + \gamma_{12}\xi_2 + \zeta_1 \\ \eta_2 = \beta_{21}\eta_1 + \gamma_{21}\xi_1 + \gamma_{22}\xi_2 + \zeta_2 \end{cases} \text{----- (1)}$$

ในสมการที่ (1) แสดงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรภายนอก (Exogenous Variables) แทนด้วย (η : eta) ซึ่งคำนวณจากการถดถอยของตัวแปรแฝงภายใน (β : beta) บนตัวแปรแฝงภายในอีกตัวหนึ่ง รวมกับการถดถอยของตัวแปรแฝงภายในบนตัวแปรแฝงภายนอก (γ : gamma) คูณกับความคลาดเคลื่อน (ζ : zeta) ซึ่งสามารถเขียนสมการดังกล่าวให้อยู่ในรูปของเมทริกซ์ ตามสมการที่ (3)

$$\begin{bmatrix} \eta_1 \\ \eta_2 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \beta_1 \\ \beta_2 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \eta_1 \\ \eta_2 \end{bmatrix} + \begin{bmatrix} \gamma_{11} & \gamma_{12} \\ \gamma_{21} & \gamma_{22} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \xi_1 \\ \xi_2 \end{bmatrix} + \begin{bmatrix} \zeta_1 \\ \zeta_2 \end{bmatrix} \quad \text{-----} (2)$$

ในขณะที่ตัวแบบการวัด (Measurement Model) เป็นตัวแบบที่ทำหน้าที่ในการวัดระดับความเชื่อมั่นของตัวแปรแฝง โดยวิเคราะห์ความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ (Observe Variable) ต่างๆ ในแต่ละมิติว่ามีความสามารถในการอธิบายตัวแปรแฝงได้มากน้อยเพียงใด ทั้งในส่วนของตัวแปรแฝงที่เป็นตัวแปรภายนอก (Exogenous Variables) ในสมการที่ (5) และตัวแปรแฝงที่เป็นตัวแปรภายใน (Endogenous Variables) ผ่านค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor Loading)

$$X = \Lambda_y \eta + \varepsilon \begin{cases} X_1 = \lambda_{y11} \eta_1 + \varepsilon_1 \\ X_2 = \lambda_{y22} \eta_2 + \varepsilon_2 \end{cases} \quad \text{-----} (3)$$

$$y = \Lambda_y \eta + \varepsilon \begin{cases} Y_1 = \lambda_{y11} \eta_1 + \varepsilon_1 \\ Y_2 = \lambda_{y22} \eta_2 + \varepsilon_2 \end{cases} \quad \text{-----} (4)$$

นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยได้ทำการทดสอบความสอดคล้องของตัวแบบ (Measures of Overall Fit) ผ่านดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (Goodness-of-fit Indices: GFI) และรากกำลังสองเฉลี่ยของค่าความแตกต่าง (Root Mean Square Error Off Approximation: RMSEA) โดยจะแสดงข้อมูลดังกล่าวในส่วนผลการศึกษา

ผลการศึกษา

ระดับทักษะทางปัญญาและทักษะทางพฤติกรรมของนักเรียนไทย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา เพื่ออธิบายระดับทักษะทางปัญญาและทักษะทางพฤติกรรมของนักเรียนไทยในภาพรวมระดับประเทศ พบว่า ในกรณีคะแนนทักษะทางปัญญา นักเรียนไทยส่วนใหญ่มีระดับทักษะทางปัญญาอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง โดยถ้าหากพิจารณาตามเพศของนักเรียน เพศชายเป็นเพศที่มีคะแนนอยู่ในเกณฑ์ต่ำมากกว่าเพศหญิงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่โรงเรียนรัฐบาลเป็นโรงเรียนที่นักเรียนมีคะแนนอยู่ในเกณฑ์ต่ำมากกว่าโรงเรียนเอกชน และในทางเดียวกันโรงเรียนรัฐบาลมีส่วนของนักเรียนที่มีคะแนนอยู่ในเกณฑ์สูงมากกว่าโรงเรียนเอกชนเช่นกัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า นักเรียนในโรงเรียนรัฐบาลมีความเหลื่อมล้ำของระดับคะแนนมากกว่าโรงเรียนเอกชน

ในกรณีคะแนนทักษะทางพฤติกรรม นักเรียนไทยส่วนใหญ่มีทักษะทางพฤติกรรมในเกณฑ์ปานกลางเช่นกัน แต่หากพิจารณาตามเพศ พบว่า เพศชายเป็นเพศที่มีคะแนนทักษะทางพฤติกรรมอยู่ในเกณฑ์ต่ำมากกว่าเพศหญิงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่โรงเรียนเอกชนเป็นประเภทโรงเรียนที่มีคะแนนทักษะทางพฤติกรรมอยู่ในเกณฑ์ต่ำ เมื่อเทียบกับโรงเรียนรัฐบาล โดยเป็นความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเช่นกัน (ตาราง 1 และ 2)

ตาราง 1 ระดับทักษะทางปัญญาของนักเรียน จำแนกตามเพศและประเภทโรงเรียน

หน่วย: ร้อยละ

คุณลักษณะของนักเรียน	ทักษะทางปัญญา (Cognitive Skill)			T-statistic	Sig.
	ต่ำ	ปานกลาง	สูง		
รวม	14.2	75.7	10.1		
เพศ					
- เพศชาย	19.5	70.4	10.2	14.5	0.02*
- เพศหญิง	15.1	70.1	14.8		
ประเภทโรงเรียน					
- โรงเรียนรัฐบาล	21.3	60.0	18.6	18.3	0.00*
- โรงเรียนเอกชน	14.3	71.0	14.8		

* มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

ที่มา: คำนวณโดยคณะผู้วิจัย

ตาราง 2 ระดับทักษะทางพฤติกรรมของนักเรียน จำแนกตามเพศและประเภทโรงเรียน

หน่วย: ร้อยละ

คุณลักษณะของนักเรียน	ทักษะทางพฤติกรรม (Non-cognitive Skill)			T -statistic	Sig.
	ต่ำ	ปานกลาง	สูง		
รวม	23.2	55.0	21.79		
เพศ					
- เพศชาย	23.2	55.7	21.1	12.3	0.03*
- เพศหญิง	19.2	55.8	25.1		
ประเภทโรงเรียน					
- โรงเรียนรัฐบาล	18.7	72.7	8.7	14.1	0.01*
- โรงเรียนเอกชน	19.6	68.2	12.2		

* มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

ที่มา: คำนวณโดยคณะผู้วิจัย

ความสัมพันธ์ระหว่างทุนของผู้ปกครองกับทักษะของนักเรียน

นอกจากการใช้สถิติเชิงพรรณนาเพื่ออธิบายระดับทักษะทางปัญญาและทักษะทางพฤติกรรมของนักเรียนไทยแล้ว คณะผู้วิจัยได้ใช้แบบจำลองการวิเคราะห์สมการโครงสร้างเพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรกลุ่มทุนของผู้ปกครอง (ซึ่งประกอบไปด้วยทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางวัฒนธรรมของผู้ปกครอง) กับทักษะของนักเรียน (ซึ่งประกอบไปด้วยทักษะทางปัญญาและทักษะทางพฤติกรรม) เป็นเครื่องมือหลักในการทดสอบนัยยะสำคัญทางสถิติ

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างทุนของผู้ปกครองกับทักษะของนักเรียน พบว่า เมื่อพิจารณาทักษะทางปัญญาของนักเรียน ทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางวัฒนธรรมของผู้ปกครองมีความสัมพันธ์กับทักษะทางปัญญาของนักเรียนอย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติ โดยความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน (positive direction) กล่าวคือ หากผู้ปกครองของนักเรียนมีการสะสมทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางวัฒนธรรมมากเท่าไร ยิ่งทำให้นักเรียนมีแนวโน้มที่จะมีทักษะทางปัญญา ซึ่งวัดผ่านคะแนนสอบ 3 รายวิชา ประกอบด้วยวิชาคณิตศาสตร์ วิชาวิทยาศาสตร์ และวิชาการอ่าน มากขึ้นตามไปด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวแปรทุนทางเศรษฐกิจของผู้ปกครองที่มีนัยยะสำคัญกับทักษะทางปัญญาของนักเรียนที่ระดับนัยยะสำคัญ 0.00

ในขณะที่เมื่อพิจารณาทักษะทางพฤติกรรมของนักเรียน พบว่า ตัวแปรทุนทางวัฒนธรรมของผู้ปกครองเป็นตัวแปรเดียวเท่านั้น ที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติกับทักษะทางพฤติกรรมของนักเรียน โดยความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ หากผู้ปกครองของนักเรียนมีการสะสมทุนทางวัฒนธรรมมากเท่าไร ยิ่งทำให้นักเรียนมีแนวโน้มที่จะมีทักษะทางพฤติกรรม ซึ่งประกอบด้วย ทักษะด้านความเพียรพยายาม ทักษะด้านการควบคุมตนเอง และทักษะการเข้าสังคมมากขึ้นเท่านั้น ในขณะที่ผลการศึกษาชี้ชัดว่า ทุนทางเศรษฐกิจของผู้ปกครองไม่ได้ส่งผลต่อทักษะเชิงพฤติกรรมของนักเรียนแต่อย่างใด

ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ทำการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างทักษะทางพฤติกรรมและทักษะทางปัญญาของนักเรียน ซึ่งผลการทดสอบ พบว่า ทั้งสองตัวแปรมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ หากนักเรียนมีทักษะทางพฤติกรรมสูง ก็จะทำให้มีความสำเร็จในทางการเรียนมากขึ้นตามไปด้วย

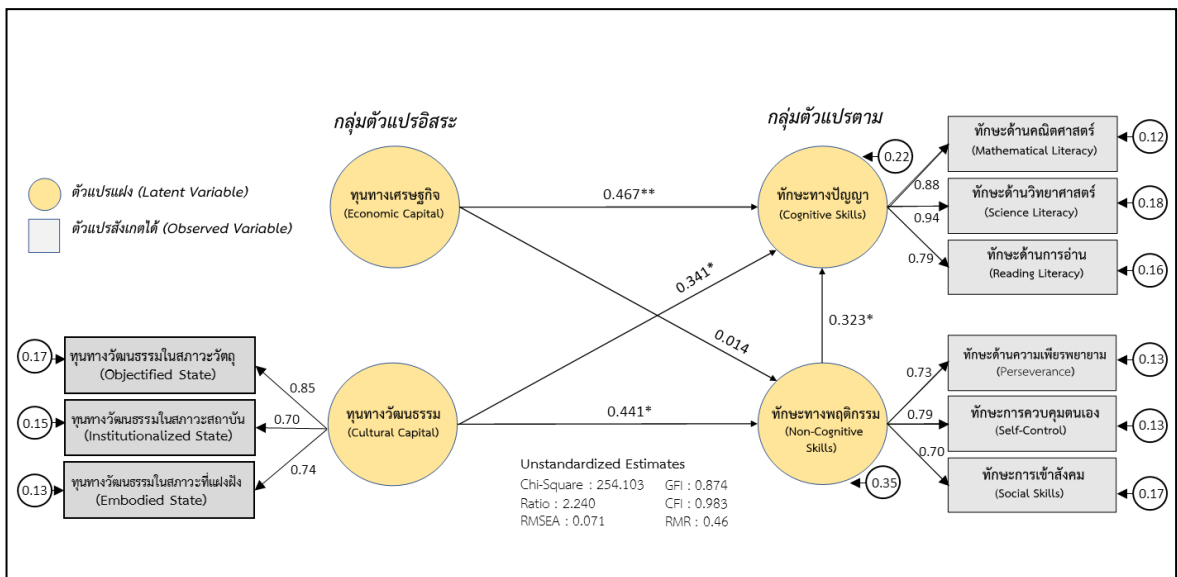
ผลจากการศึกษาดังกล่าวสะท้อนอย่างชัดเจนว่า ความเหลื่อมล้ำของทุนทางเศรษฐกิจในกลุ่มผู้ปกครองมิได้เป็นประเด็นปัญหาเดียวที่สังคมไทยกำลังเผชิญ แต่ยังรวมถึงความเหลื่อมล้ำในทุนทางวัฒนธรรมของผู้ปกครองที่กำลังเป็นข้อท้าทายที่สำคัญในระบบการศึกษาไทย ซึ่งทำให้สถานการณ์ความเหลื่อมล้ำของทุนต่าง ๆ ในกลุ่มผู้ปกครองและนักเรียนมีความซับซ้อน เนื่องจากทุนในลักษณะดังกล่าวมีลักษณะเป็นนามธรรม ยากต่อการตีความและสังเกตเห็น อย่างไรก็ตาม

งานศึกษานี้ได้เปิดพื้นที่ใหม่ในการวิจัยประเด็นความเหลื่อมล้ำในระบบการศึกษาที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น โดยเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครอง การศึกษา และนักเรียน รวมทั้งปутьทางการศึกษา ค้นคว้ามิติดังกล่าวมากขึ้นในอนาคต

นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยยังพบว่า ทูทางวัฒนธรรมของผู้ปกครองซึ่งมีองค์ประกอบย่อย 3 มิติ ได้แก่ ทูทางวัฒนธรรมในสภาวะวัตถุ (objectified state) ทูทางวัฒนธรรมในสภาวะสถาบัน (institutionalized state) และ ทูทางวัฒนธรรมในสภาวะแฝงฝัง (Embodied State) นั้น มีน้ำหนักความสำคัญในระดับที่แตกต่างกัน โดยทูทางวัฒนธรรมในสภาวะวัตถุเป็นมิติที่มีความสำคัญมากที่สุด โดยมีค่าองค์ประกอบ (factor loading) อยู่ที่ 0.85 ในขณะที่ ทูทางวัฒนธรรมในสภาวะแฝงฝัง มีความสำคัญรองลงมา โดยมีค่าองค์ประกอบอยู่ที่ 0.74 และทูทางวัฒนธรรมในสภาวะสถาบัน โดยมีค่าองค์ประกอบอยู่ที่ 0.70 ตามลำดับ

การวัดทักษะทางปัญญาของนักเรียน ซึ่งประกอบด้วย 3 มิติ ได้แก่ ทักษะด้านคณิตศาสตร์ ทักษะด้านวิทยาศาสตร์ และทักษะด้านการอ่าน พบว่า ทักษะด้านวิทยาศาสตร์ มีความสำคัญมากที่สุด ค่าองค์ประกอบเท่ากับ 0.94 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่สูงมาก รองลงมาคือทักษะด้านคณิตศาสตร์ และการอ่าน ค่าองค์ประกอบเท่ากับ 0.88 และ 0.79 ตามลำดับ ในขณะที่การวัดทักษะทางพฤติกรรมของนักเรียน พบว่า ทักษะทางพฤติกรรม ซึ่งประกอบด้วย 3 มิติ ได้แก่ ทักษะด้านความเพียรพยายาม ทักษะการควบคุมตนเอง และทักษะการเข้าสังคม นั้นมีน้ำหนักความสำคัญในระดับที่แตกต่างกัน โดยทักษะการควบคุมตนเองเป็นทักษะที่มีความสำคัญมากที่สุด มีค่าองค์ประกอบอยู่ที่ 0.79 รองลงมาคือ ทักษะด้านความเพียรพยายาม และทักษะการเข้าสังคม โดยมีค่าองค์ประกอบอยู่ที่ 0.73 และ 0.70 ตามลำดับ

ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ทำการทดสอบความสอดคล้องของตัวแบบ (measures of overall fit) ซึ่งพบว่า สมการโครงสร้างนี้มีค่า Chi-square = 254.103 และ p-value 0.00 จึงสามารถสรุปได้ว่า ตัวแบบมีความสอดคล้องกับข้อมูล (Weston, 2006) โดยมีดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (Goodness-of-fit Indices: GFI) เท่ากับ 0.874 และรากกำลังสองเฉลี่ยของค่าความแตกต่าง (Root Mean Square Error Off Approximation: RMSEA) เท่ากับ 0.071 (ดูภาพประกอบ 2)

ภาพประกอบ 2 แบบจำลองวิเคราะห์สมการโครงสร้าง (Structure Equation Model หรือ SEM) ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางวัฒนธรรมของผู้ปกครอง ที่ส่งผลต่อทักษะทางพฤติกรรมและทักษะทางปัญญาของนักเรียน
ที่มา: คณะผู้วิจัย

จากการวิเคราะห์อิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวม ของตัวแปรอิสระในงานศึกษาที่มีต่อตัวแปรทักษะทางพฤติกรรม พบว่า ตัวแปรทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางวัฒนธรรม มีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางรวม (Path Coefficients) กับตัวแปรทักษะทางพฤติกรรม เท่ากับ 0.01 และ 0.44 ตามลำดับ ในขณะที่ทักษะทางปัญญามีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางรวมกับตัวแปรทุนทางเศรษฐกิจ เท่ากับ 0.47 ตัวแปรทุนทางวัฒนธรรม เท่ากับ 0.48 และตัวแปรทักษะทางพฤติกรรม เท่ากับ 0.32 หรือสรุปได้ว่า ตัวแปรทุนทางวัฒนธรรมเป็นหนึ่งในตัวแปรสำคัญที่มีอิทธิพลต่อทักษะทางพฤติกรรม และทักษะทางปัญญาของนักเรียน ไม่ต่างจากทุนทางเศรษฐกิจที่มีอิทธิพลต่อทักษะทางปัญญาของนักเรียนเช่นกัน

ตาราง 3 อิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวม ของตัวแปรอิสระในงานศึกษาที่มีต่อตัวแปรทักษะทางพฤติกรรม และทักษะทางปัญญา

ตัวแปรตาม/ตัวแปรอิสระ	อิทธิพลทางตรง		อิทธิพลทางอ้อม *		อิทธิพลรวม	
	SE	Path Coefficients	SE	Path Coefficients	SE	Path Coefficients
ทักษะทางพฤติกรรม						
ทุนทางเศรษฐกิจ	0.87	0.01	-	-	0.87	0.01
ทุนทางวัฒนธรรม	0.93	0.44	-	-	0.90	0.44
ทักษะทางปัญญา						
ทุนทางเศรษฐกิจ	1.02	0.47	0.31	0.01	0.98	0.47
ทุนทางวัฒนธรรม	0.93	0.34	0.17	0.14	1.04	0.48
ทักษะทางพฤติกรรม	1.11	0.32	-	-	1.10	0.32

* อิทธิพลทางอ้อมส่งผ่านทางตัวแปรทักษะทางพฤติกรรม

ที่มา: คำนวณโดยคณะผู้วิจัย

บทสรุป

จากการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วยสมการโครงสร้าง (SEM) พบประเด็นที่น่าสนใจดังนี้

1. ระดับทักษะทางปัญญาและทักษะทางพฤติกรรมของนักเรียนไทยโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง แต่กระนั้น คุณลักษณะส่วนบุคคลของนักเรียน อาทิ เพศ และประเภทของโรงเรียนที่แตกต่างกัน จะส่งผลให้คะแนนทักษะในด้านต่าง ๆ ของนักเรียนแตกต่างกันตามไปด้วย
2. ทุนทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่นักเรียนอาศัยอยู่มีส่วนในการเกื้อหนุนให้นักเรียนมีทักษะทางปัญญาที่เพิ่มสูงขึ้น โดยมีระดับนัยสำคัญที่ 0.01 อย่างไรก็ตาม ไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางเศรษฐกิจของผู้ปกครองและทักษะทางพฤติกรรมของนักเรียน
3. ทุนทางวัฒนธรรมของครัวเรือนที่นักเรียนอาศัยอยู่มีส่วนในการเกื้อหนุนให้นักเรียนมีทักษะทางปัญญาและทักษะทางพฤติกรรมที่เพิ่มสูงขึ้น
4. นอกจากทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางวัฒนธรรมของผู้ปกครองจะมีส่วนช่วยให้ทักษะทางปัญญาของนักเรียนเพิ่มสูงขึ้นแล้ว ทักษะทางพฤติกรรมของนักเรียนก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่เกื้อหนุนทักษะทางปัญญาของนักเรียนด้วยเช่นกัน

วิเคราะห์และอภิปรายผล

สำหรับการวัดทักษะทางปัญญาของนักเรียน ผลจากการวิเคราะห์พบว่า ทูทางเศรษฐกิจและทุนทางวัฒนธรรมของผู้ปกครองสัมพันธ์กับทักษะทางปัญญาของนักเรียน โดยทุนเหล่านี้เป็นแหล่งทรัพยากรที่ก่อให้เกิดความได้เปรียบทางสังคม และสามารถถูกส่งต่อถ่ายทอดในพื้นที่ของครอบครัวไปยังบุตรหลาน ซึ่งในที่นี้คือ นักเรียนกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งนักเรียนอาจซึมซับทุนและเปลี่ยนทุนไปเป็นผลลัพธ์ทางการศึกษา ในที่นี้ คือ ทักษะของนักเรียนนั่นเอง

กรณีความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางเศรษฐกิจของผู้ปกครองกับทักษะทางปัญญาของนักเรียน พบว่า ทุนทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่นักเรียนอาศัยอยู่มีความสัมพันธ์กับทักษะทางปัญญาของนักเรียน ทั้งนี้ ทุนทางเศรษฐกิจอาจวัดจากรายได้หรือแม้แต่ทรัพย์สินของผู้ปกครองในครัวเรือนก็ได้ โดยหากนักเรียนอาศัยอยู่ในครัวเรือนที่มีสถานะทางการเงินที่ดี และมีการสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษาที่เพียงพอ นักเรียนจะมีโอกาสที่จะมีผลการเรียนที่ดีตามไปด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานของ Katsillis & Robinson (1990) และ Topçu, Arikan, & Erbilgin (2015) โดยผลการศึกษาชิ้นนี้ไปสู่การตั้งข้อสังเกตว่า การขยายโอกาสทางการศึกษาจะต้องคำนึงถึงพื้นฐานทางเศรษฐกิจของครัวเรือนนักเรียนที่มีความแตกต่างกันด้วย

อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางเศรษฐกิจของผู้ปกครองและทักษะทางปัญญาของนักเรียนข้างต้น มีความแตกต่างไปจากงานศึกษาของ Lombardi & Dearing (2021) ที่พบว่า รายได้ของครอบครัวไม่มีผลต่อความพร้อมทางคณิตศาสตร์ของเด็กในการเข้าสู่ระบบการศึกษา เว้นแต่ได้รับการสนับสนุนการเรียนรู้เชิงตัวเลขจากมารดา ในฐานะตัวแปรแทรกกลาง ซึ่งในงานดังกล่าวตั้งข้อสังเกตว่ารายได้ของครอบครัว อาจมีผลต่อการแสดงบทบาทของมารดาในการส่งเสริมการเรียนรู้เชิงตัวเลขของเด็ก และทักษะของเด็กในที่สุด อย่างไรก็ตาม งานศึกษาดังกล่าวและงานศึกษาของคณะผู้วิจัยมีการนิยามสถานะทางเศรษฐกิจแตกต่างกัน กล่าวคือ ในฐานข้อมูล PISA ไม่ปรากฏข้อคำถามเกี่ยวกับรายได้ของผู้ปกครอง แต่ทุนทางเศรษฐกิจของผู้ปกครองสามารถวัดได้จากทรัพย์สินในครัวเรือน ซึ่งผู้ปกครองสามารถเปลี่ยนรูปทรัพย์สินในครัวเรือนไปเป็นทรัพยากร เพื่อให้เด็กสามารถใช้ประโยชน์ในการเรียนได้โดยตรงและทันที และมีผลต่อการพัฒนาทักษะทางปัญญาของนักเรียนเหล่านั้น ในขณะที่งานศึกษาของ Lombardi & Dearing (2021) พิจารณาสถานะทางเศรษฐกิจจากรายได้ ซึ่งไม่ได้การันตีว่ารายได้ดังกล่าวจะถูกเปลี่ยนไปอยู่ในรูปของทรัพยากรทางการศึกษา

สำหรับกรณีความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางวัฒนธรรมของผู้ปกครองและทักษะทางปัญญาของนักเรียน พบว่า ทุนทางวัฒนธรรมของผู้ปกครองเป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อทักษะทางปัญญาของนักเรียน โดยนักวิจัยได้แบ่งทุนทางวัฒนธรรมเป็น 3 มิติ ตามแนวคิดของ

ปีแอร์ บูร์ดิเยอ ได้แก่ มิติวัตถุทางวัฒนธรรม (ภายใต้แนวคิดทุนทางวัฒนธรรมในสภาวะวัตถุ) มิติการศึกษาของผู้ปกครอง (ภายใต้แนวคิดทุนทางวัฒนธรรมในสภาวะสถาบัน) และมิติการสนับสนุนด้านการศึกษาของผู้ปกครอง (ภายใต้แนวคิดทุนทางวัฒนธรรมในสภาวะแฝงฝัง) พบว่า ในมิติวัตถุทางวัฒนธรรม การมีวัตถุประเภทศิลปะเพื่อจรรโลงใจ หรือวัตถุประเภทสร้างสุนทรียะในบ้าน เช่น หนังสือวรรณกรรมคลาสสิก หนังสือกวีนิพนธ์ หนังสือเกี่ยวกับงานศิลปะและการดนตรี งานศิลปะจำนวนเครื่องดนตรี ทำให้นักเรียนมีทักษะทางปัญญาในด้านคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และการอ่าน ที่สูงกว่านักเรียนที่อยู่อาศัยในครัวเรือนที่ไม่มีวัตถุเหล่านั้น ในขณะที่มิติการศึกษาของผู้ปกครอง การที่นักเรียนอยู่ในครอบครัวที่ผู้ปกครองมีการศึกษาสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้ปกครองที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท จะส่งผลทำให้นักเรียนมีทักษะทางปัญญาที่โดดเด่นกว่ากลุ่มนักเรียนที่มีผู้ปกครองสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี และสุดท้ายในมิติการสนับสนุนด้านการศึกษาของผู้ปกครอง การสนับสนุนด้านการศึกษาจากผู้ปกครองจะทำให้นักเรียนมีทักษะทางปัญญาที่สูงกว่านักเรียนกลุ่มที่ผู้ปกครองไม่ได้สนับสนุนในด้านดังกล่าว รูปแบบการสนับสนุนด้านการศึกษาของผู้ปกครอง เช่น บิดาและมารดาสนับสนุนให้มีความมุ่งมั่นและความสำเร็จ บิดาและมารดาให้การสนับสนุนเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นที่โรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของ De Graaf, De Graaf, & Kraaykamp (2000) ที่พบว่า ทุนทางวัฒนธรรมของผู้ปกครองส่งเสริมความสำเร็จทางการศึกษานักเรียน เนื่องจากผู้ปกครองครอบครองและถ่ายทอดทุนทางวัฒนธรรมไปยังนักเรียนซึ่งเป็นบุตรของตน ต่อมาบุตรซึมซับทุนและเปลี่ยนทุนเหล่านั้นไปเป็นความสำเร็จทางการศึกษาดังนั้น จึงสามารถมองเห็นอิทธิพลของทุนทางวัฒนธรรมของผู้ปกครอง ผ่านความสำเร็จทางการศึกษาของบุตรและประโยชน์ต่าง ๆ ที่บุตรได้รับนั่นเอง อาจกล่าวได้ว่า การที่นักเรียนมีพื้นฐานครอบครัวแตกต่างกัน พวกเขาอาจมีโอกาสในการพัฒนาทักษะที่แตกต่างกัน ในการนี้ หากต้องการใช้ทุนทางวัฒนธรรมของผู้ปกครองส่งเสริมทักษะของนักเรียนไทย ภาคส่วนต่าง ๆ ต้องส่งเสริมทั้งทุนทางวัฒนธรรมทั้ง 3 ประเภทในกลุ่มผู้ปกครอง ซึ่งสอดคล้องกับที่ Tan (2017) ได้เสนอไว้ว่า ทุนทางวัฒนธรรมของผู้ปกครองเป็นปัจจัยหนึ่งที่สามารถส่งเสริมความสำเร็จทางการศึกษา อย่างไรก็ตาม คณะผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า ในงานศึกษาของ Lombardi & Dearing (2021) ที่ไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างรายได้กับทักษะทางปัญญาโดยตรง แต่กลับพบว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง (ในที่นี้ คือ การสนับสนุนการเรียนรู้เชิงตัวเลขของมารดา) เป็นตัวแปรแทรกกลางที่ส่งผลให้เด็กมีทักษะทางปัญญาที่สูงขึ้น อันแสดงให้เห็นถึงบทบาทของทุนทางวัฒนธรรมของผู้ปกครองที่มีต่อการพัฒนาทักษะทางปัญญาของเด็ก

นอกจากนี้ ทักษะทางพฤติกรรมของนักเรียนเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่เกี่ยวพันทักษะทางปัญญาของนักเรียนด้วยเช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของ Heckman, Stixrud, & Urzua (2006) ที่อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างทักษะทางพฤติกรรม (ซึ่งวัดจากความสม่ำเสมอในการเข้า

เรียน ความขยันหมั่นเพียร ความสามารถในการทำงานเป็นทีม และความยืดหยุ่นในการทำงาน) กับคะแนนสอบของนักเรียน โดยความสัมพันธ์ดังกล่าวมีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกัน รวมทั้งสอดคล้องกับการศึกษาของ Liu (2016) ที่มองว่าทักษะทางพฤติกรรมเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รวมทั้งช่วยให้ผู้เรียนปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมทางสังคม

สำหรับการวัดทักษะทางพฤติกรรมของนักเรียน ซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญต่อการปรับตัวในศตวรรษที่ 21 ทักษะดังกล่าวประกอบด้วย ทักษะด้านความเพียรพยายาม ทักษะด้านการควบคุมตนเอง และทักษะด้านการเข้าสังคม ผลจากการวิเคราะห์ พบว่า ทักษะทางวัฒนธรรมของผู้ปกครองมีผลต่อการพัฒนาทักษะทางพฤติกรรมอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับงานของ Luo, Guan, Xia, & Sun (2017) ทั้งนี้ ทักษะทางวัฒนธรรมทั้ง 3 ประเภท ล้วนมีอิทธิพลต่อทักษะทางพฤติกรรมของผู้เรียน โดยสามารถอธิบายด้วยเหตุผล 3 ประการ

ประการแรก การมีวัตถุประสงค์ศิลปะเพื่อจรรโลงใจ หรือวัตถุประสงค์สร้างสุนทรียะในบ้าน เช่น งานศิลปะ เครื่องดนตรี ฯลฯ มีส่วนช่วยในการฝึกฝนความพยายาม การควบคุมตนเอง และการเข้าสังคมของนักเรียน ประการที่สอง การที่ผู้ปกครองมีการศึกษาที่ดี ทำให้สามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการเลี้ยงดูบุตร เช่น เข้าใจพัฒนาการด้านอารมณ์ สังคมของบุตรในแต่ละช่วงวัย ฯลฯ และสามารถตอบสนองความต้องการของบุตรได้ตามหลักวิชา และประการสุดท้าย การที่ผู้ปกครองปฏิสัมพันธ์กับบุตรผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน เช่น การสอบถามพูดคุย ปัญหาที่โรงเรียน การแนะนำเรื่องการใช้ชีวิต ฯลฯ ช่วยให้นักเรียนพัฒนาการอยู่ร่วมกับผู้อื่นและทักษะทางสังคมมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าทักษะทางวัฒนธรรมของผู้ปกครองจะมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับทักษะทางพฤติกรรมของนักเรียน แต่กลับพบว่าทุนเศรษฐกิจของผู้ปกครองไม่มีความสัมพันธ์กับทักษะทางพฤติกรรมของนักเรียนแต่อย่างใด ซึ่งการที่ทุนทางเศรษฐกิจของผู้ปกครองไม่สัมพันธ์กับทักษะทางพฤติกรรมของนักเรียนนี้ สอดคล้องกับงานศึกษาของ Cordero, Muñiz, & Polo (2016) ที่ชี้ว่ารายได้ของครอบครัวไม่สัมพันธ์กับการพัฒนาทักษะทางพฤติกรรมของผู้เรียน

จากข้างต้น แนวคิดเรื่องทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางวัฒนธรรมของบุรดิเยอ ช่วยในการทำความเข้าใจอิทธิพลของทุนในกลุ่มผู้ปกครองที่มีต่อทักษะของนักเรียนในบริบทสังคมไทยได้ชัดเจนขึ้น ซึ่งไม่อาจปฏิเสธได้ว่าครอบครัวมีผลต่อโอกาสในการพัฒนาทักษะต่าง ๆ ของนักเรียน นอกจากนี้ เป็นที่น่าสังเกตว่างานวิจัยที่สนใจอิทธิพลของทักษะทางพฤติกรรมยังไม่ปรากฏมากนักในประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นประเด็นอิทธิพลของทุนทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของผู้ปกครองต่อทักษะทางพฤติกรรมของนักเรียน หรือ อิทธิพลของทักษะทางพฤติกรรมของนักเรียนต่อทักษะทางปัญญาของนักเรียนก็ตาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอาศัยฐานข้อมูลขนาดใหญ่เพื่อชี้ให้เห็นถึงแนวโน้ม

ในประเด็นดังกล่าว ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาที่มีนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ในขณะเดียวกันก็ตอบสนองต่อตลาดแรงงาน

ข้อเสนอแนะ

1. โรงเรียนต้องจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษา เช่น อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ สัญญาณอินเทอร์เน็ต แก่นักเรียนจากครัวเรือนที่มีข้อจำกัดทางเศรษฐกิจ เพื่อลดช่องว่างความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มนักเรียนที่มาจากครอบครัวที่มีทุนทางเศรษฐกิจต่ำ นอกจากนี้ โรงเรียนควรให้ความสำคัญกับกิจกรรมเชิงสุนทรียะ เช่น การสนับสนุนความสามารถทางด้านดนตรี ศิลปะ วรรณกรรม เพื่อให้นักเรียนสามารถสั่งสมทุนทางวัฒนธรรม อันเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาทักษะทางปัญญาในอีกทางหนึ่ง
2. โรงเรียนจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของสถาบันครอบครัวผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ที่สนับสนุนให้นักเรียน ผู้ปกครอง และครูเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อให้ นักเรียนสั่งสมทุนทางวัฒนธรรม อันนำไปสู่การพัฒนาเด็กนักเรียนทั้งเชิงวิชาการ อารมณ์ และสังคมต่อไป
3. โรงเรียนควรให้น้ำหนักกับการพัฒนาทักษะทางพฤติกรรมของนักเรียน ซึ่งสำคัญต่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้พร้อมสำหรับโลกศตวรรษที่ 21

กิตติกรรมประกาศ

เนื้อหาในบทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง ผลกระทบของทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางวัฒนธรรมของผู้ปกครอง ที่มีต่อทักษะทางปัญญาและทักษะทางพฤติกรรมของนักเรียน ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย จากกองทุนวิจัย (คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา) ประจำปีงบประมาณ 2562 ประเภททุนวิจัยทั่วไป คณะผู้วิจัยขอขอบคุณคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่เล็งเห็นถึงความสำคัญของงานวิจัยด้านสังคมวิทยาการศึกษา การวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิ และสนับสนุนให้เกิดงานวิจัยนี้ในที่สุด

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กาญจนา แก้วเทพ และ สมสุข หินวิมาน. (2560). สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมือง กับสื่อสารศึกษา. มหาสารคาม: อินทนิล.
- ทิพย์วรรณ สุขใจรุ่งวัฒนา และ อิศักดิ์ อุ่นอารมย์เลิศ. (2553). การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเรียนที่ดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดนครปฐม. *ศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย*, 1(2), 126-139.
- พัชสุดา กัลยาณวุฒิ. (2558). ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของนักศึกษาระดับปวช.และระดับปวส.ของวิทยาลัยเทคโนโลยีพายัพและบริหารธุรกิจ. เชียงใหม่: วิทยาลัยเทคโนโลยีพายัพและบริหารธุรกิจ.
- ศราวุฒิ งามยิ่ง, ปรีชัย ดาวอุดม และมณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ. (2563). กวดวิชาการแปลงทุนเศรษฐกิจเป็นความได้เปรียบในสนามการศึกษาของนักเรียนชั้นนำ. *สังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 5(10), 149-164.

ภาษาอังกฤษ

- Borghans, L., Duckworth, A. L., Heckman, J. J., & ter Weel, B. (2008). The Economics and Psychology of Personality Traits. *Journal of Human Resources*, 43(4), 972–1059.
- Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, pp. 241-258. New York: Greenwood Press.
- Breakspear, S. (2014). *How Does PISA Shape Education Policy Making? Why How We Measure Learning Determines What Counts in Education*. Seminar Series Paper No. 240. Victoria: Centre for Strategic Education.
- Cardona, A., Diewald, M., Kaiser, T., & Osmanowski, M. (2015). *Measuring Cultural Capital: Sense of Entitlement, Concerted Cultivation, Leisure Activities, Gatekeeper Bias and Skills*. SFB 882 Technical Report, No. 15. Bielefeld, Germany: DFG Research Center (SFB).

- Cheng, S.-T. (2012). *Cultural Capital, Economic Capital, and Academic Achievement: Some Evidence from TAIWAN*. (Doctor of Philosophy, Sociology, Michigan State University).
- Cordero, J. M., Muñiz, M., & Polo, C. (2016). The Determinants of Cognitive and Non-cognitive Educational Outcomes: Empirical Evidence in Spain Using a Bayesian Approach. *Applied Economics*, 48(35), 3355-3372, doi: 10.1080/00036846.2015.1137554
- De Coulon, A., Meschi, E., & Vignoles, A. (2011). Parents' Skills and Children's Cognitive and Non-cognitive Outcomes. *Education Economics*, 19(5), 451-474.
- De Graaf, N., De Graaf, P., & Kraaykamp, G. (2000). Parental Cultural Capital and Educational Attainment in the Netherlands: A Refinement of the Cultural Capital Perspective. *Sociology of Education*, 73(2), 92-111.
- Goßmann, F. (2018). *Measuring Cultural Capital in the NEPS*. NEPS Survey Paper No. 48. Bamberg, Germany: Leibniz Institute for Educational Trajectories, National Educational Panel Study.
- Green, F. (2011). *What is Skill? An Inter-Disciplinary Synthesis*. LLAKES Research Paper 20. London, UK: Centre for Learning and Life Chances in Knowledge Economies and Societies.
- Gunindi, Y., Sahin, F. T., & Demircioglu, H. (2012). Functions of the Family: Family Structure and Place of Residence. *Energy Education Science and Technology Part B. Social and Educational Studies*, 4(1), 549-556.
- Heckman, J. J., Stixrud, J., & Urzua, S. (2006). The Effects of Cognitive and Noncognitive Abilities on Labor Market Outcomes and Social Behavior. *Journal of Labor Economics*, 24(3), 411-480.
- Ho, E. S. (2010). Family Influences on Science Learning among Hong Kong Adolescents: What We Learned from PISA. *International Journal of Science and Mathematics Education*, 8(3), 409-428.
- Hora, M.T., & Blackburn Cohen, C. A. (2018). Cultural Capital at Work: How Cognitive and Noncognitive Skills Are Taught, Trained, and Rewarded in a Chinese Technical College. *Community College Review*, 46(4), 388-416.

- Jaeger, M. M. (2009). Equal Access but Unequal Outcomes: Cultural Capital and Educational Choice in a Meritocratic Society. *Social Forces*, 87(4), 1943-1972.
- Katsillis, J., & Robinson, R. (1990). Cultural Capital, Student Achievement, and Educational Reproduction: The Case of Greece. *American Sociological Review*, 55(2), 270-279.
- Kautz, T., Heckman, J. J., Diris, R., Weel, B., & Borghans, L. (2014). *Fostering and Measuring Skills: Improving Cognitive and Non-Cognitive Skills to Promote Lifetime Success*. OECD Education Working Papers 110. Paris: OECD Publishing.
- Liu, A. (2016). *Children's Non-Cognitive Skills and the Effects of Family SES on Academic Achievement*. PSC Research Report No. 16-862. Michigan: Population Studies Center.
- Lombardi, C. M., & Dearing, E. (2021). Maternal Support of Children's Math Learning in Associations Between Family Income and Math School Readiness. *Child Development*, 92(1), e39-e55. doi: 10.1111/cdev.13436
- Luo, F., Guan, J., Xia, Q., & Sun, C. (2017). Analysis on the Influence of Family Background and Cultural Capital on the Non-cognitive Skills of Children. *Education Journal*, 6(6), 188-195.
- Mooney, A., Oliver, C., & Smith, M. (2009). *Impact of Family Breakdown on Children's Well-Being: Evidence Review*. DSCF Research Report No. DCSF-RR113. London: Department for Children, Schools and Families.
- Reay, D. (2004). Education and Cultural Capital: The Implications of Changing Trends in Education Policies. *Cultural Trends*, 13(2), 73-86.
- Sullivan, A. (2001). Cultural Capital and Educational Attainment. *Sociology*, 35(4), 893-912.
- Tan, C. (2017). Examining Cultural Capital and Student Achievement: Results of a Meta-Analytic Review. *Alberta Journal of Educational Research*, 63(2), 139-159.
- Tan, C., & Liu, D. (2018). What is the Influence of Cultural Capital on Student Reading Achievement in Confucian as Compared to Non-Confucian Heritage Societies? Compare: A Journal of Comparative and International Education, 48(6), 896-914.

- Topçu, M. S., Arıkan, S., & Erbilgin, E. (2015). Turkish Students' Science Performance and Related Factors in PISA 2006 and 2009. *The Australian Educational Researcher*, 42(1), 117–132.
- Upali, P. (2017). Impact of Family on Children's Wellbeing. *Journal of Sociology and Social Work*, 5(1), 149-158.
- Zhou, K. (2016). *Non-Cognitive Skills: Definitions, Measurement and Malleability*. Paper Commissioned for the Global Education Monitoring Report 2016, Education for People and Planet: Creating Sustainable Futures for All. Retrieved January 10, 2021, from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000245576>